

Крижановська А.А.

студентка,

Одеський національний університет

імені І.І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ЧАСТКИ У СПАДЩИНІ В УКРАЇНІ

У кожної дієздатної особи в Україні є закріплене законом право на розпорядження своїм майном на випадок смерті. Хоча свобода заповіту є одним з основоположних принципів спадкового права, вона не є в повній мірі абсолютною. Таким чином, на практиці дуже часто виникають випадки, коли при вираженні своєї останньої волі спадкодавці порушують права осіб, які мають право на частку спадкового майна, незалежно від змісту заповіту, тобто є спадкоємцями, так званої, обов'язкової частки у спадщині.

Актуальність дослідження даного питання пояснюється тим, що за статистикою чи не кожна третя справа про спадкування, яка знаходиться у провадженні суддів, прямо чи опосередковано пов'язана з визнанням та оформленням права на обов'язкову частку у спадщині.

Не дивлячись на те, що претендувати на гарантований законом мінімум у спадковому майні спадкоємець може лише за наявності заповіту, за своєю правовою природою спадкування обов'язкової частки належить до спадкування за законом.

Аби в повній мірі висвітлити дане питання, перш за все необхідно зазначити, що правом на обов'язкову частку у спадщині вважається суб'єктивне майнове право визначеного законом кола осіб на отримання частини у спадковому майні, що залишилось після смерті спадкодавця, незалежно від того, зазначені вони в якості спадкоємців в заповіті чи ні [1, с. 576].

Іншими словами, обов'язкова частка у спадщині – це той гарантований законом мінімум у спадщині, на який мають право певні спадкоємці першої черги.

У нині діючому Цивільному Кодексі України зазначено, що особами, які в обов'язковому порядку мають право на частину у

спадщині є малолітні (фізичні особи, що не досягла 14 років), неповнолітні (особи віком від 14 до 18 років), повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, а також непрацездатні батько (мати), дружина (чоловік) померлого [2, ст. 1241].

При цьому важливим нюансом є те, що особи, які в установленому законом порядку набули повної цивільної дієздатності раніше встановленого віку (зареєстрували себе в якості суб'єкта підприємницької діяльності, уклали шлюб і т.д.), проте на час відкриття спадщини ще не досягли 18 років, своє право на обов'язкову частку у спадщині не втрачають, адже зберігають за собою статус неповнолітніх.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-1/2014 від 11.02.2014 р. повнолітні непрацездатні діти спадкодавця мають право на обов'язкову частку у спадщині у випадку, коли вони визнані інвалідами в порядку, який регламентований законом, незалежно від визначення групи інвалідності.

Стосовно непрацездатних батьків та дружини або чоловіка померлого, то до їх кола відносяться жінки та чоловіки, які досягли пенсійного віку (55 та 60 років відповідно), а також інваліди, незалежно від групи та факту призначення пенсійних виплат.

Наведений вище перелік осіб, яким закон гарантує захист їх права на частку у спадковому майні, є повним і не підлягає розширеному трактуванню.

Варто наголосити, що право на обов'язкову частку у спадщині носить особистісний характер, тобто воно не може переходити у спадщину від батьків до дітей (тобто у порядку спадкової трансмісії, як це відбувається при спадкуванні за законом) [3, п. 5.9].

Що стосується розміру частки, на яку гарантовано має право визначено законом коло осіб, то в законодавстві міститься вказівка, що вона дорівнює половині тієї частини, яку отримав би спадкоємець у випадку відсутності заповіту і спадкування у порядку черговості на загальних підставах.

Аби правильно визначити розмір частки у спадщині, яка є обов'язковою, важливим є визначення кола спадкоємців за законом

(осіб, які мали би право на спадкування у випадку відсутності заповіту), та визначення складу майна, з якого складається спадщина (як заповіданого, так і не заповіданого) [3, п. 5.10].

Якщо спадкодавець склав заповіт лише на частину належного йому майна, то обов'язкова частка за згодою спадкоємця може бути виділена з тієї частини спадкового майна, яке залишилось не заповіданим. Якщо обов'язковий спадкоємець такої згоди не надасть, то гарантована частина спадщини буде відраховувати на загальних умовах, тобто зі складу усього належного померлому майна [4, п. 19].

У певних випадках, у разі виникнення спору, суд може зменшити розмір обов'язкової частки, який встановлений законом, проте він повинен це робити з урахуванням істотних обставин. Варто зазначити, що визначення поняття «істотні обставини» та їх перелік в законодавстві на даний час не надано. Рішення суду в даному випадку може залежати від майнового стану спадкоємця, відносин, які склалися між ним та спадкодавцем і т. д.

Варто звернути увагу на той факт, що суд не має права позбавити спадкоємця обов'язкової частки у спадщині з тієї причини, що такий спосіб захисту прав інших спадкоємців законодавством не передбачений. Такого висновку дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у своїй постанові у справі № 483/597/16-ц від 30.05.2018 р.

Проте спадкоємець, який має право на обов'язкову частку у спадщині, може не отримати її, якщо буде усунений від спадкування в порядку, встановленому чинним законодавством (у випадку, якщо він матиме відношення до навмисної смерті спадкодавця, якщо він заважав померлому скласти заповіт чи внести певні зміни до нього і т. д.) [2, ст. 1224].

Що стосується порядку прийняття обов'язкової частки у спадщині, то слід зазначити наступне.

Алгоритм дій для прийняття спадщини, так званими, обов'язковими спадкоємцями окремо в законі не визначений, що дає підстави стверджувати, що правила прийняття та відмови від

спадщини є аналогічними з тими, які визначені для спадкоємців за законом.

Тобто особа, яка бажає оформити спадкові права на частку в майні померлого, повинна протягом шести місяців з дня відкриття спадщини (тобто з дня смерті спадкодавця) звернутися до нотаріуса з заявою про прийняття спадщини. Від обов'язку звернення до нотаріуса у вищевказаний строк звільнені особи, які вважаються такими, що прийняли спадщину фактично.

Спадкоємець, який має право на обов'язкову частку у спадщині, також наділений повноваженнями щодо відмови від неї. Механізм дії в даному випадку такий: спадкоємець подає нотаріусу заяву про те, що зі змістом заповіту він ознайомлений, проте він не бажає оформлювати свої права на обов'язкову частку у спадщині [3, п. 5.9].

Важливим нюансом досліджуваного в даній статті інститут спадкового права є те, що спадкування обов'язкової частки ніяким чином не залежить від волі інших спадкоємців, які зазначені в заповіті, воно не може бути обмежене у самому заповідальному розпорядженні спадкодавцем, адже таке обмеження не бути мати законної сили. Будь-які вказівки, які заповідач має право зазначити, можуть стосуватися лише того майна, яке перевищує встановлену законом мінімальну частку.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можливо зробити висновок, що спадкування обов'язкової частки у спадщині хоч і є за своєї сутті видом спадкування за законом, проте має певні особливості. На мою думку, доцільність введення відповідного інституту у спадкове право не повинна піддаватися сумніву, адже тим самим законодавець надав певні гарантії визначеному законом найменш соціально захищеному колу спадкоємців, позбавивши спадкодавця можливості порушити їх права та законні інтереси.

Список використаних джерел:

1. Дзера О.В. Цивільне право України. Особлива частина [Текст]: Підручник: У 2-х кн. / О.В Дзера (керівник авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 2. – 708 с.

2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16.01.2003 р. із змін. внес. згідно з законами України: за станом на 02.08.2018р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.

3. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства Юстиції України від 22.02.2012 р. із змін. внес. згідно з законами України: за станом на 28.08.2018 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#n646>. – Назва з екрана.

4. Про судову практику у справах про спадкування [Електронний ресурс]: Постанова Верховного Суду України від 30.05.2008 р. із змін. внес. згідно з законами України: за станом на 18.10.2018 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>. – Назва з екрана.

Магдич В.П.

аспірант,

Науковий керівник: Іванов Ю. Ф.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національна академія внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОШТІВ ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ

Автором здійснено дослідження правового статусу коштів об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, виокремлюються неповнота визначення поняття «спільне майно багатоквартирного будинку».

Пункт 6 ч. 1 статті 1 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», пропонується доповнити термін «спільне майно багатоквартирного будинку», до визначення якого, віднести і грошові кошти об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

Статтею 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» [1], не розкривається поняття «спільне майно багатоквартирного будинку», в той же час, дана норма